

শংকৰদেৱ আৰু তেওঁৰ পৰৱৰ্তী সময়ৰ ৰচনাত সম্বন্ধবাচক
শব্দৰ প্ৰয়োগ সম্পৰ্কে এটি পৰ্যালোচনা
(শংকৰদেৱৰ 'উত্তৰাকাণ্ড ৰামায়ণ', 'ৰুক্মিণীহৰণ' নাট, মাধৱদেৱৰ
'আদিকাণ্ড ৰামায়ণ' আৰু 'গুৰু-চৰিত-কথা'ৰ বিশেষ উল্লিখনসহ)

Date : 24th December, 2022

National Seminar

On

A COMPARATIVE PHILOLOGY OF MEDIEVAL BEHAR
(COOCH BEHAR), MITHILA, UTKAL AND KAMRUM (AT
THE TIME OF SANKARDEVA)

Organized

By

SAHITYA CHARCHA KENDRA, AXOM, Azara

&

Madhupur Satra Samity

MADHUPUR SATRA

Cooch Behar

Submitted By

Dr. Kanima Pathak, Assistant Professor

Department of Assamese, Jagiroad college, Morigaon Assam

শংকৰদেৱ আৰু তেওঁৰ পৰৱৰ্তী সময়ৰ ৰচনাত সম্বন্ধবাচক শব্দৰ প্ৰয়োগ সম্পৰ্কে এটি পৰ্যালোচনা

(শংকৰদেৱৰ 'উত্তৰাকাণ্ড ৰামায়ণ', 'ৰুক্মিণীহৰণ' নাট, মাধৱদেৱৰ 'আদিকাণ্ড
ৰামায়ণ' আৰু 'গুৰু-চৰিত-কথা'ৰ বিশেষ উল্লিখনসহ)

ড° কণিমা পাঠক, সহকাৰী অধ্যাপক
অসমীয়া বিভাগ, জাগীৰোড মহাবিদ্যালয়, মৰিগাঁও, অসম

মূল পত্ৰ

০.০০ অৱতৰণিকা :

সম্বন্ধবাচক শব্দ হৈছে কোনো এখন সমাজৰ ভাষিক ব্যৱহাৰ মাথোন। সম্বন্ধবাচক শব্দৰ প্ৰয়োগৰ যোগেদি বক্তা আৰু শ্ৰোতাৰ মাজত থকা পাৰস্পৰিক সম্পৰ্কৰ কথা জানিব পাৰি। ভাষাভেদে, সমাজভেদে সম্বন্ধবাচক শব্দৰ গঠন আৰু প্ৰয়োগ ভিন ভিন হোৱা পৰিলক্ষিত হয়। গতিকে সম্বন্ধবাচক শব্দ বা সম্বন্ধবাচক ৰূপ বিষয়টো সমাজভাষাবিজ্ঞানৰ অন্তৰ্গত কৰি এক প্ৰকাৰৰ সাংস্কৃতিক প্ৰক্ৰিয়া বুলিব পাৰি। ইয়াক অধ্যয়নৰ জড়িয়তে কোনো এখন সমাজৰ সমাজ-ব্যৱস্থা, ৰীতি-নীতি, ভাষা ব্যৱহাৰ ইত্যাদি সম্পৰ্কে জানিব পাৰি।

অসমত নৱবৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ উদ্দেশ্যে শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱে (খ্ৰী. ১৪৪৯-১৫৬৮) বিভিন্ন গীত-পদ, কাব্য, নাট তত্ত্বমূলক গ্ৰন্থ, নাম-প্ৰসঙ্গ ইত্যাদি সাহিত্যৰ ৰচনা কৰিছিল। তেওঁৰ পিছতে প্ৰিয় শিষ্য মাধৱদেৱেও (খ্ৰী. ১৪৮৯-১৫৯৬) আৰু অনান্য শিষ্য সকলেও তেনেধৰণৰ সাহিত্যৰ ৰচনা কৰিছিল। এই যুগৰ সাহিত্যিক সকল আৰু তেওঁলোকৰ সাহিত্যৰাজি এনেধৰণৰ—মাধৱ কন্দলিৰ 'ৰামায়ণ' খনত^১ কবিয়ে নিজে সাতটা কাণ্ড ৰচনা কৰা কথা উল্লেখ কৰিছে যদিও 'আদি কাণ্ড' আৰু 'উত্তৰ কাণ্ড' দুটা পোৱা নাছিল। ইয়াৰে শংকৰদেৱে 'উত্তৰ কাণ্ড' আৰু মাধৱদেৱে 'আদি কাণ্ড' সংযোগ কৰি 'ৰামায়ণ' খন সম্পূৰ্ণ কৰি থয়।^২ শংকৰদেৱৰ দ্বাৰা ৰচিত সাহিত্যৰাজি হৈছে—কাব্য ছয়খন; যেনে- ১) হৰিচন্দ্ৰ উপাখ্যান, ২) ৰুক্মিণী-হৰণকাব্য, ৩) বলিছলন, ৪) অমৃত মখন, ৫) অজামিল উপাখ্যান, আৰু ৬) কুৰুক্ষেত্ৰ। অঙ্কীয়া নাট ছয় খন; যেনে-১) পত্নীপ্ৰসাদ, ২) কালিয়দমন, ৩) কেলিগোপাল, ৪) ৰুক্মিণীহৰণ, ৫) পাৰিজাত হৰণ আৰু ৬) ৰামবিজয়। বাল্মিকীৰ 'উত্তৰ কাণ্ড' ৰামায়ণৰ অনুবাদ। নাম প্ৰসঙ্গমূলক 'কীৰ্ত্তন' আৰু 'গুণমালা'; গীত সম্পৰ্কীয় 'বৰগীত', 'ভটিমা', 'টোটয়' আৰু 'চপয়' ইত্যাদি। মাধৱদেৱৰ দ্বাৰা ৰচিত সাহিত্যৰাজি হৈছে— বাল্মিকীৰ 'আদি কাণ্ড' ৰামায়ণৰ অনুবাদ, 'ৰাজসূয় কাব্য', গীত সম্পৰ্কীয় 'বৰগীত', 'ভটিমা', 'নামঘোষা' (নাম প্ৰসঙ্গ), 'জন্ম ৰহস্য' (তত্ত্বমূলক)। নাট সমূহৰ ভিতৰত—'চোৰ-ধৰা', 'পিন্ধৰা-গুচোৱা', 'অৰ্জুন-ভঞ্জন', 'দধিমখন',

‘ভূমি-লোটোৱা’ আৰু ‘ভোজন-বিহাৰ’ ইত্যাদি। অসমীয়া সাহিত্যত শংকৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱ কবিৰ দ্বাৰা ৰচিত ৰাগ-তালযুক্ত ধৰ্মীয় গীতসমূহকহে বৰগীত নামেৰে জনায়।

শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱ-মাধৱদেৱৰ মৃত্যুৰ পাছত সত্ৰ-নামঘৰবোৰক কেন্দ্ৰ কৰি ‘চৰিত পুথি’ সমূহৰ ৰচনা হয়। বৈষ্ণৱ মহাপুৰুষ আৰু তেওঁলোকৰ শিষ্য-প্ৰশিষ্যসকলৰ জীৱনক কেন্দ্ৰ কৰি আৰু তেওঁলোকৰ জীৱন কাহিনীক ভৱিষ্যৎ প্ৰজন্মক অনুপ্ৰেৰণা যোগোৱাৰ উদ্দেশ্যে এই সমূহ ৰচিত। অসমীয়া বৈষ্ণৱ সাহিত্যৰ এটা প্ৰধান শাখা এই চৰিত পুথিসমূহ গদ্য-পদ্য উভয়তে ৰচিত। গদ্যত লিখিত চৰিত পুথিতকৈ পদ্যত লিখিত চৰিত পুথিৰ সংখ্যা বেছি। গদ্যত লিখিত চৰিত পুথি দুখনমানৰ নাম হৈছে—উপেন্দ্ৰচন্দ্ৰ লেখাৰুদেৱৰ সম্পাদিত ‘কথা গুৰুচৰিত’, লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই ‘বাঁহী’ আলোচনীত প্ৰকাশ কৰা আৰু বৰ্তমানে মহেশ্বৰ নেওগে সম্পাদনা কৰা ‘বৰদোৱা গুৰুচৰিত’; গোবিন্দ দাসৰ ‘সন্ত-সম্প্ৰদা’; ভট্টদেৱৰ নামত প্ৰচলিত ‘সৎ সম্প্ৰদা কথা’ ইত্যাদি। পদত ৰচিত চৰিত পুথি সমূহৰ ভিতৰত মহাপুৰুষ মাধৱদেৱৰ ভাগিনীয়েক ৰামচৰণ ঠাকুৰৰ ‘শংকৰ চৰিত’, নীলকণ্ঠ দাসৰ ‘দামোদৰ চৰিত’, কৃষ্ণ মিশ্ৰৰ ‘দামোদৰ চৰিত’, পূৰ্ণানন্দৰ ‘গোপালদেৱ চৰিত’, ৰামনাথ মহন্তৰ ‘সন্ত-মুক্তাৱলী’, বিভূনাথৰ ‘এটকা মহন্তৰ বুন’ ইত্যাদি উল্লেখযোগ্য। এই সাহিত্যসমূহৰ ভিতৰত নিৰ্বাচিত সাহিত্যসমূহত প্ৰয়োগ হোৱা সম্বন্ধবাচক শব্দৰ বিষয়েহে আলোচনা কৰা হ’ব।

০.০১ অধ্যয়নৰ গুৰুত্ব :

মধ্য যুগৰ অসমীয়া সাহিত্যৰ ভাষাটো অধ্যয়ন কৰিবলৈ হ’লে শংকৰদেৱ আৰু তেওঁৰ পৰৱৰ্তী সময়ৰ ৰচনাত থকা সাহিত্যৰ ভাষাটো অধ্যয়ন কৰিব লাগিব। শংকৰদেৱে যিহেতু নৱ-বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ উদ্দেশ্যে সাহিত্যসমূহ ৰচনা কৰোতে ব্ৰজৱলী ভাষাৰ প্ৰয়োগ কৰিছিল। সেইবাবে তেওঁৰ পৰৱৰ্তী শিষ্য-প্ৰশিষ্যসকলেও তেওঁৰ ভাষাটোকে অনুসৰণ কৰিছিল।

শংকৰদেৱ আৰু তেওঁৰ পৰৱৰ্তী সময়ৰ ৰচনাত সম্বন্ধবাচক শব্দৰ প্ৰয়োগ বিষয়টোৰ অধ্যয়নৰ জড়িয়তে সেই সময়ৰ সমাজ আৰু ভাষাটো সম্পৰ্কেও জ্ঞান পাব পাৰি।

০.০২ অধ্যয়নৰ উৎস, পৰিসৰ আৰু লক্ষ্য :

শংকৰদেৱৰ ‘উত্তৰাকাণ্ড ৰামায়ণ’, ‘ৰুক্মিণীহৰণ’ নাট, মাধৱদেৱৰ ‘আদিকাণ্ড ৰামায়ণ’ আৰু মহেশ্বৰ নেওগৰ দ্বাৰা সম্পাদিত ‘গুৰু-চৰিত-কথা’খনক উৎস হিচাপে লোৱা হৈছে।

উক্ত সাহিত্যসমূহত প্ৰয়োগ হোৱা সম্বন্ধবাচক শব্দসমূহৰ বিষয়েহে আলোচনা কৰা হৈছে।

এই অধ্যয়নটোৰ জড়িয়তে শংকৰদেৱ আৰু তেওঁৰ পৰৱৰ্তী সময়ৰ ৰচনাত থকা সাহিত্যৰ ভাষাটো শংকৰদেৱৰ ভাষাৰ প্ৰভাৱ কিদৰে পৰিছে আৰু সেই সময়ৰ সমাজত প্ৰয়োগ হোৱা সম্বন্ধবাচক শব্দ সম্পৰ্কে অধ্যয়ন কৰাই হৈছে আমাৰ আলোচনাপত্ৰখনৰ মূল লক্ষ্য তথা উদ্দেশ্য।

০.০৩ অধ্যয়নৰ পদ্ধতি :

আলোচনা-পত্ৰখন বৰ্ণনাত্মক, বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতিৰ সহায়ত প্ৰস্তুত কৰা হৈছে।

১.০০ শংকৰদেৱ আৰু তেওঁৰ পৰৱৰ্তী সময়ৰ বচনাত সম্বন্ধবাচক শব্দৰ প্ৰয়োগ :

‘উত্তৰাকাণ্ড’ ৰামায়ণ :

পিতৃ (নি., ১/১১, ৪২০)

মিত্ৰৱৰ্তি (নি., ১/১২, ৪২০)

শ্বশু (নি., ১/১৬, ৪২০)

সাস (নি., ১৭/৬৫, ৪৩৮)

বাপ [সম্বো., ৰামে লক্ষ্মণক (১/৩১, ৪২১) আৰু হনুমন্তক (১৭/৫৭, ৪৩৮), বাগ্নিকীয়ে
ৰামক (জোৱাইয়েকক) (১৮/২৮, ৪৪১) ‘বাপ’ বুলি সম্বোধন কৰিছিল]

মাৰ (১/৩৬, ৪২১)

পত্নী (নি., ১/২০, ৪২০)

শিষ্য (নি./সম্বো., ২/৪, ৪২১)

সীতাৰ তনয় (পুত্ৰ; নি., ২/১৫, ৪২২)

ভায়ে (নি., ২/১৬, ৪২২)

ভিনি ভিনি (সম্বো., ৩/১৫, ৪২৩)

ভাই (নি., ৬/১৩, ৪২৫)

সীতাৰ সন্ততি (নি., ৭/২৪, ৪২৬)

স্বামী (সম্বো./নি., ১/৩৭, ৪২১)

পুত্ৰ (সম্বো./নি., ১৫/২৯, ৪৩৪)

প্ৰাণ প্ৰিয়া (সম্বো., বিশেষণ + সম্বোধন ৰূপ; ১৫/৪৩, ৪৩৪)

বান্ধৱ (নি., ১৫/৮০)

প্ৰিয়া (সম্বো., ১৫/৭২, ৪৩৫)

সীতাৰ নন্দন (পুত্ৰ, নি., ১৬/৩২, ৪৩৬)

জমাই (সম্বো./নি., ১৭/৬, ৪৩৭)

জীউ (নি., ১৭/৬, ৪৩৭)

জোঁৱাই (সম্বো./নি., ১৮/৩, ৪৩৯)

পুতাই (নি., ১৬/৩৪, ৪৩৬)

ভৈয়াই ভৰত (সম্বো., ১৫/৮৫, ৪৩৫)

বহাৰী, সীতা আই (সম্বো. নি., ১৬/১৫, ৪৩৬)

বোহাৰী (সম্বো./নি., ২১/৫৩, ৪৪৩)

জিয়াৰী (নি., ১৮/৩২, ৪৪১)

মাতুল (সম্বো./নি., ২৬/৩৬, ৪৫০)

নাতি (নি., ১৬/৩৪, ৪৩৬)

বাঘৰ প্ৰিয়া মহাদৈ (ৰজাৰ পত্নীক কৰা সন্মান সূচক সম্বোধন; ইয়াত সীতাক বুজাইছে)

(১৭/২৩, ৪৩৭)

ৰাম দেৱৰ ঘৰণী (নি.; ৰাম + দেৱ; ঘৰণী; ১৭/২৫, ৪৩৭)

ভাৰ্যা (নি., ৰুক্মিণীহৰণ কাব্য, অ.সা.চা ২য় খণ্ড, ৯৭)

মিত্ৰ (নি., ৰুক্মিণীহৰণ কাব্য, অ.সা.চা ২য় খণ্ড, ৯৯)

বাক্স (সম্বোধ., 'ৰুক্মিণীহৰণ কাব্য', অ.সা.চা ২য় খণ্ড, ১০৫)

পতনী (নি., 'পাৰিজাত হৰণ' নাট, অ.সা.চা ২য় খণ্ড, ১৮৭)

মাৰ (সম্বোধ., 'পাৰিজাত হৰণ' নাট, অ.সা.চা ২য় খণ্ড, ১৯০)

সতিনী (নি., 'পাৰিজাত হৰণ' নাট, অ.সা.চা ২য় খণ্ড, ১৯০)

নাতি (নি., 'পাৰিজাত হৰণ' নাট, অ.সা.চা ২য় খণ্ড, ১৯৮)

মাধৱদেৱৰ সাহিত্যত (ৰামায়ণৰ আদিকাণ্ড) সম্বন্ধবাচক ৰূপ :

ঝিউ (নি., ১/৪৪, ৩)

কন্যা (নি., ২/৫৩, ৩)

পুত্ৰ, বধূ (নি., ২/৫১, ৩০)

পিতৃ (নি., ২/৬৫, ৪)

বৈমাতৰ (মাহী মা; নি., ৫/৬, ৭)

ভগিনী (নি., ৫/২৩, ১৪)

ঘৰিণী (নি., ৮/৭, ১৪)

ছাৰা (নি., ২৮/২৩, ৫১)

জামাই (সম্বোধ./নি., ৮/২৪, ১৫)

জনক নন্দিনী (নি., ৩/৩, ৭)

সহোদয় (নি., ৫/৬, ৭)

সখী (নি., ৮/১০, ১৪)

ভগিনী (নি., ৫/২৩, ১৪)

ঘৰিণী (নি., ৮/৭, ১৪)

দুহিতা (নি., ১১/১, ১৫)

কন্যা (নি., ২/৫০, ৩)

ঝিউ (নি., ১১/৫, ১৫)

পুত্ৰ (নি., ১৭/৬, ২৭)

অপুত্ৰ (নি., ১৭/৭, ২৭)

ভাৰ্যা (নি., ৪১/৩৫, ৭৬)

মাৰ বাপ (সম্বোধ./নি., ১৫/২৩, ২২)

মহাদই (সম্বোধ./নি., ১৬/২১, ২৭)

শ্বশুৰ (নি., ২০/২৬, ৩২)

বাই (সম্বোধ., সুমিত্ৰাই কৌশল্যাক বাই বুলি সম্বোধন কৰিছিল; ২৩/৮, ৪০)

বাপে পোৱে (নি., ৪১/১৬৪, ৭৯)

খুৰা, জেঠা, মামা, পেসা (সম্বো./নি., ৪১/১৬৪, ৭৯)

শাশু, শশুৰ, দেৱৰ (নি., ৪৩/৫২, ৮৩)

বোহাৰী (সম্বো./নি., ৪৪/১৫৭, ৮৯)

মাতুল (সম্বো., ৪৫/১৪, ৯০)

মাতামহ (নি., ৪৫/৪৫, ৯০)

জীউ (নি., ৪২/২৩, ৮১)

‘গুৰু-চৰিত-কথা’ত ব্যৱহৃত সম্বন্ধবাচক ৰূপসমূহ : ইয়াত প্ৰয়োগ হোৱা কিছুমান সম্বন্ধবাচক ৰূপ সম্বোধন আৰু

নিৰ্দেশ উভয় ক্ষেত্ৰতে ব্যৱহাৰ হয় যদিও ইয়াত প্ৰয়োগ হোৱা ধৰণেহে লিখা হৈছে। যেনে—

আতৈ (সম্বো., ০২/১৬০)

আতা (সম্বো./নি.) (৯৮/১৯১)

পত্নী (নি., ০৫/১৬১)

পুত্ৰ (নি., ”)

অপুত্ৰ (নি., ”)

জামাতা (নি., ০৬/১৬২)

পিতা (সম্বো./নি., ০৬/১৬২)

পিতা - মাতা (সম্বো./নি., ০৮/১৬৩)

বেটী- জমাই (নি., ০৮/১৬৩)

মাতৃ- মাতামহ (নি., ০৯/১৬৩)

মাক, বাএক, বউএক (নি., ৩য় পুৰুষ; ২৬৫/২৫০)

বাপ (সম্বো./নি., ০৯/১৬৩)

মিত্ৰৱৰ্তি (নি., ১১/১৬৫)

জমাই (সম্বো./নি., ৬২/১৭৮)

দেউ (সম্বো., ২১/১৬৯)

দদা (সম্বো./নি., ৭৩/১৮২)

দাদা (সম্বো./নি., ১২৯/১৯৯)

ভায়া (সম্বো., ৭৭/১৮৪)

ভাই (নি., ১৬৭/২১২)

পুত্ৰ, ভাতৃ (নি., ৭৭/১৮৪)

জিৱতিপুত্ৰতি (নি., ৯৭/১৯১)

আই (সম্বো., ৯৮/১৯১)

মা (সম্বো., ১২৪/১৯৭)

বৈমাতৃ (নি., ১২৮/১৯৯)

বৌমাতৃ (নি., ১২৮/১৯৯)
বুপ (ককায়েকক কৰা সম্বোধন; ১২৯/১৯৯)
বাপ (সম্বো., ১৩৭/২০২)
বেটা (পুত্র; নি., ১৩৭/২০২)
পো (নি., শঙ্কৰদেৱে মাধৱদেৱক 'বৰাৰ পো' বুলি সম্বোধন কৰিছিল; ১৩৮/২০৩)
নাতি (নি., ১৫৯/২০৯)
পৌতৃ (নি., পিতৃৰ পিতা, ককা; ১৫৯/২০৯)
পেহি (সম্বো./নি., ১৬৭/২১২)
ভতিজা (নি., ১৬৭/২১২)
খুৰা (সম্বো./নি., ১৭২/২১৩)
বান্ধৱ (নি., ১৯৪/২২২)
পিতৃ পিতামহ (নি., ১৯৬/২২৩)
পিতামহ পিতা (নি., ১৯৬/২২৩)
আপা (নি./সম্বো., ২১৭/২৩২)
জেঠাএ (সম্বো./নি., ২০২/২২৫)
জেঠো (সম্বো./নি., ৯৯৭/৫০৯)
মাও (সম্বো., ২১৭/২৩২)
পুত্র -পৌত্র (নি., ২৬০/২৪৮)
নাতিনি (নি., ২৮৩/২৫৭)
বুপা (সম্বো., ২৮৩/২১৩)
পুত্রৱত (নি., ২৯৪/২৬১)
বৌ (সম্বো., ২৯৬/২৬২)
ভৈয়াই (সম্বো./নি., ৩০০/২৬৪)
বাপু (সম্বো., ৩০১/২৬৪)
সহৰ (নি., ৩০৬/২৬৬)
সাহ (নি., ৯৯৭/৫০৯)
বৈনিএক (নি., ৩৩১/২৭৫)
আতা, আতৈ (সম্বো., ৩২৮/২৭৪)
মা, বাই, বৌ (সম্বো., ২৬৫/২৫১)
পুত্র নাতি (নি., ৩৩২/২৭৫)
মাহি, পেহি, খুৰি (সম্বো./নি., ৩৫৬/২৮৫)
সম্বন্ধবন্ধু, মিত্ৰবন্ধু (নি., ৩৭৭/২৯৪)
বুৰিমাতৃ (নি., ৩৭৭/২৯৪)
বিবাই, বিবানি (সম্বো./নি., ৪১৮/৩০৭)

বহাৰি (সম্বো./নি., ৪১৮/৩০৭)
 বধু (নি., ৩৫০/২৮৫)
 মমা (সম্বো., ৪২৮/৩১১)
 স্বামি (নি., ৪৪০/৩১৫)
 ভাগিন (নি., ৪৪৩/৩১৫)
 স্বমাতৃ, বৈমাতৃ (নি., ৪৫৩/৩১৯)
 সিয়্য (নি., ৬৩৩/৩৮১)
 সখি (নি./সম্বো., ৬৩৩/৩৮১)
 ভাতিজ (নি., ৬৩৭/৩৯১)
 বাপেক (নি., ৬৬৩/৩৯১)
 নাতিজিয়েক (নি., ৬৬৯/৩৯৩)
 মিতা (সম্বো., ৭০৮/৪০৮)
 বউ (সম্বো., ৮২৩/৪৪৯)
 বউ (সম্বো., ১০৩৪/৫২১)
 বৌ (সম্বো., মাকক সম্বোধন কৰা হৈছিল; ৯৭৩/৫০২)
 দদায়েক (নি., খুৰায়েক; ৮৩৪/৪৫৫)
 ল'ৰানাতি (নি., ৮৩৮/৪৫৫)
 বোৱাৰি (নি., ৫৩০/৩৪১)
 গিৰিএক (নি.) (৫৩০/৩৪১)
 ভাৰ্য্যা (নি., ৫৪২/৩৪৫)
 মাউৰা ভাতিজ (নি., মাক-দেউতাক নথকা ভাতিজা; ৮৭৬/৪৬৯)
 ভাইসখৰ (নি., ৮৭৭/৪৬৯)
 ঘইনি (নি., ৯৬৯/৫০১)
 বধু, বহাৰি (নি., ৯৬৯/৫০১)
 জেঠো (সম্বো., ৯৯৭/৫০৯)
 বন্ধু (নি., ১০৭৫/৫৩৬)
 আএ-পিতা (সম্বো., ১১০৮/৫০৮)
 জিউ (নি., ১১১০/৫৪৯)
 বাপু (সম্বো., ১১২৩/৫৫৪)
 ডাঙ্গৰিয়া (সম্বো., ৮৪৮/৪৫৯)

— এই যুগৰ সাহিত্যত নিৰ্দেশাত্মক সম্বন্ধ ৰূপ আৰু নামবাচক সম্বন্ধবাচক ৰূপৰ সৈতে ‘-আই’ প্ৰত্যয় সংযোগ কৰি সম্বোধনত ব্যৱহাৰ কৰা হয়। উদাহৰণস্বৰূপে—

ভয়াই (ভাই + আই) (উত্তৰাকাণ্ড. ১৫/৮৫, ৪৩৫)

এই সময়ৰ সাহিত্যত ব্যৱহৃত সম্বোধনবোধক প্ৰত্যয় কেইটা হৈছে -হা, -য়া, -ব, -বা, বে ইত্যাদি। -বে, -ব তুচ্ছাৰ্থক

আৰু -ৰা, -য়া, -য়ো মান্যার্থত ব্যৱহৃত হৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে—

-হা : হা সীতা (উত্তৰাকাণ্ড. ১৬/৩৮, ৪৩৭)

ব : হেৰ দেখি (অৰণ্যকাণ্ড. ২/৩১, ১৬৫)

হেৰ হৃদয় বিদৰো বসুন্ধৰী (উত্তৰাকাণ্ড. ২৩/৩৪, ৪৪৭)

-ৰা : বাপ হনুমন্ত হেৰা (উত্তৰাকাণ্ড. ১৭/১৩, ৪৩৭)

-য়া : হোয়া দাদা পৰিহঁৰা শোক (উত্তৰাকাণ্ড. ১৫/৭৪, ৪৩৫)

-য়ো : ছয়ো পৰিচয় দেখি (কিষ্কিন্দাকাণ্ড. ৩/২, ২১০)

—ইয়াত সম্বোধন ৰূপটোৰ পাছত -ব, -ৰা, -য়া, -য়ো ৰূপ কেইটাৰ ব্যৱহাৰ হৈছে।

গুৰু-চৰিত-কথা'ত ব্যৱহৃত হোৱা সম্বোধনবাচক নিৰ্দিষ্টতাবাচক প্ৰত্যয় :

-এ বাপুসব (৯৪৯/৪৯৩)

-এ বোলে বাপ (১৯৯/২২৪)

-এ বাপ (১৯৯/২২৪)

বচনবাচক নিৰ্দিষ্টতাবাচক প্ৰত্যয় :

একবচনবাচক নিৰ্দিষ্টতাবাচক প্ৰত্যয় :

ঝিউখানি (আদিকাণ্ড. ১১/৪৭, ১৭)

নাৰীচয় (আদিকাণ্ড. ৩৯/২৯, ৭২)

'গুৰু-চৰিত-কথা' :

বৰজনা আতৈ (অধিক মান্য অৰ্থত) (০২/১৬০)

সৰুজন আতৈ (মধ্যম মান্য অৰ্থত) (০২/১৬০)

বেমাতৃ এজনা (১২৮/১৯৯)

পত্নীটি (৭৯/১৮৯)

বাপু খানেক (১৬৯/২১২)

বহাৰিখানি (৪১৮/৩০৭)

ল'ৰাটি (৪৪৩/৩১৫)

মাতৃ এখানি (৯৭৩/৫০২)

বহুবচনবাচক নিৰ্দিষ্টতাবাচক প্ৰত্যয় :

পত্নীগণ (উত্তৰাকাণ্ড. ১/২০, ৪২০)

দেৱতাসৰ (পাৰিজাত হৰণ নাট, অ.সা.চা. ২য় খণ্ড, ১৯৮)

মুণিগণ (আদিকাণ্ড. ৩/২০, ৭)

ভাৰ্যাসমূহ (আদিকাণ্ড. ১২/১, ১৭)

নাৰীচয় (আদিকাণ্ড. ৩৯/২৯, ৭২)

‘গুৰু-চৰিত-কথা’ :

বুপাসৰে (১৭৩/২১৩)

আতৈসৰ (১৯৪/২২৩)

স্বামিসৰ (৪৪০/৩১৫)

আপোনাৰ (৮১৭/৪৪৮)

পিতৃ-পিতামহসৰ (৫০৪/৩৩৩)

আইসৰে (৫৭৩/৩৫৬)

বন্ধুসৰ (১০৭৫/৫৩৪)

মাতৃ এখানি (৯৭৩/৫০২)

‘গুৰু-চৰিত-কথা’ত ব্যৱহৃত পুৰুষবাচক বিভক্তি :

‘গুৰু-চৰিত-কথা’ত যিহেতু সম্বন্ধ নিৰ্দেশক সম্বন্ধবাচক শব্দৰ ব্যৱহাৰ বেছি; সেয়েহে পুৰুষবাচক বিভক্তিৰ প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰতো তৃতীয় পুৰুষৰ বিভক্তি ‘-এক’ৰ প্ৰয়োগ বেছি। অৱশ্যে দ্বিতীয় পুৰুষৰ বিভক্তি ‘-এৰ’ প্ৰয়োগ পোৱা যায়। এই পুৰুষবাচক বিভক্তি কেইটা তুচ্ছাৰ্থে মান্যাৰ্থে উভয় ক্ষেত্ৰত একেটাই ব্যৱহাৰ হৈছে

দ্বিতীয় পুৰুষ : মিতাএৰ (-এৰ) (২২৩/২২৪)

বাপেৰে (-এৰ +ৰ +এ) (৫৩০/৩৪১) (-ৰ, -এ কাৰক বিভক্তি)

তৃতীয় পুৰুষ : মমাএকৰ (-এক +ৰ) (৪২৮/৩১১) (-ৰ কাৰক বিভক্তি)

পেহিএক (-এক) (১৬৭/২১২)

নাতিনিএকক (-এক +ক) (৬৬৯/৩৯৩) (-ক কাৰক বিভক্তি)

— চৰিত সাহিত্যত -এ আৰু বুৰঞ্জী সাহিত্যত -অ’ আৰু -হে সম্বোধনৰ ক্ষেত্ৰত ব্যৱহাৰ হোৱা ৰূপ। যিহেতু এই দুইবিধ সাহিত্যৰ গদ্যত তৃতীয় পুৰুষ অৰ্থাৎ সম্বন্ধ নিৰ্দেশক সম্বন্ধবাচক ৰূপৰ ব্যৱহাৰ বেছি; সেইবাবেই সম্বোধনবোধক প্ৰত্যয়ৰ ব্যৱহাৰ পোৱা নাযায়।

চৰিত সাহিত্যত সম্বন্ধবাচক ৰূপসমূহৰ ব্যৱহাৰ অৰ্থাৎ সম্বন্ধবাচক ৰূপৰ সম্বোধন আৰু নিৰ্দেশনত বেছি পাৰ্থক্য নাই। ‘কথা-গুৰু-চৰিত’ সত্ৰীয়া সমাজক কেন্দ্ৰ কৰি ৰচিত হৈছিল। সেইবাবে সত্ৰীয়া সমাজৰ আচাৰ-আচৰণৰ সুন্দৰকৈ প্ৰকাশ পাইছে। সত্ৰীয়া সমাজত বয়সৰ তাৰতম্য হ’লেও সকলো লোককে কৰা সম্বোধনত মান্যাৰ্থ প্ৰকাশ কৰা হয়। সত্ৰীয়া সমাজত তুচ্ছাৰ্থে মান্যাৰ্থে পুৰুষৰ ক্ষেত্ৰত এজনে আন জনক সম্বোধনত সন্ত্ৰমসূচক ‘বাপ’, কেতিয়াবা নিৰ্দেশন আৰু সম্বোধন উভয়তে বিশেষ ৰূপৰ পাছত ‘বাপ’ সংযোগ কৰা হৈছে। যেনে- বামানন্দ বাপ, হৰিচৰণ বাপ (১৪০/২০৪) ইত্যাদি। বয়সত অলপ সৰু লোকক সম্বোধনত ‘বাপু’, সৰু ল’ৰাক ‘আপা’ আৰু বিশেষকৈ মান্যাৰ্থত ‘ডাঙ্গৰিয়া’; মহিলাসকলৰ ক্ষেত্ৰত ‘আই’, ‘আইদেউ’ ইত্যাদিৰ ব্যৱহাৰ পোৱা গৈছে। সম্বন্ধ

নির্দেশনৰ ক্ষেত্ৰত মান্যার্থত একবচনত -জনা (পুং., স্ত্ৰী.), -গৰাকী (পুং., স্ত্ৰী.), -জন (কমকৈ মান্যার্থত), -টি (ক্ষুদ্রার্থ
 অর্থত), -খানেক (পুং), খানি (স্ত্ৰী.); বহুবচনত মান্যার্থত -সৰ, -সব, -সকল ইত্যাদিৰ ব্যৱহাৰ পোৱা গৈছে। কথা-
 গুৰু-চৰিতৰ ভাষাত নামনি অসমৰ ভাষাৰ প্ৰভাৱ থকা বাবে সম্বন্ধবাচক ৰূপত প্ৰয়োগ হোৱা নিৰ্দিষ্টতাৰূপক প্ৰত্যয়ৰ
 ব্যৱহাৰৰ ক্ষেত্ৰতো ইয়াৰ প্ৰভাৱ পোৱা যায়। যেনে — বহাৰিখানি (৪১৮/৩০৭), বাপু খানেক (১৬৯/২১২), মাতৃ
 এখানি (৯৭৩/৫০২)।

চৰিত পুথি সাহিত্যত সম্বন্ধবাচক ৰূপৰ সম্বন্ধ নিৰ্দেশক ৰূপৰ ব্যৱহাৰ বেছি পোৱা গৈছে। সম্বন্ধ বুজোৱা
 ৰূপসমূহৰ বেছিভাগেই তৃতীয় পুৰুষক বুজোৱাৰ বাবেহে ব্যৱহাৰ হৈছে। সেইবাবে তৃতীয় পুৰুষত ব্যৱহাৰ হোৱা
 পুৰুষবাচক বিভক্তিৰ প্ৰয়োগ অধিক পোৱা গৈছে। সম্বন্ধবাচক ৰূপৰ গঠনৰ ক্ষেত্ৰত দেখা যায় যে—সম্বন্ধ নিৰ্দেশক
 ৰূপত বা সম্বোধন ৰূপত 'আই' আৰু সন্ত্ৰমসূচক '-দেউ' প্ৰত্যয়ৰ দৰে ব্যৱহাৰ কৰি সম্বোধনৰ ক্ষেত্ৰত ব্যৱহাৰ কৰা
 হয়। উদাহৰণস্বৰূপে—

গুৰু-চৰিত-কথা :

জেঠা + আই = জেঠাই (২০২/২২৫)

মামা/মমা + আই = মমাই/মোমাই

ভায় + আই = ভাই/ভৈয়াই (৩০০/২৬৪)

*বিৰ/বিয় + আই = বিৰাই (৪১৮/৩০৭)

'-দেউ' (বয়সত ডাঙৰক সন্মান প্ৰদৰ্শন কৰি) আৰু 'আই' (মা) সম্বোধনৰ ক্ষেত্ৰত সুকীয়াকৈ ব্যৱহাৰ পোৱা
 গৈছে। বিশেষ্য ৰূপ বা অন্য সম্বোধনবোধক ৰূপৰ পিছতো সংযোগ কৰি ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে—

গুৰু-চৰিত-কথা : দেউ (২১/১৬৯)

ঠাকুৰদেউ (৪১৫/৩০৭)

'গুৰু-চৰিত-কথা'ত সম্বন্ধ নিৰ্দেশনৰ ক্ষেত্ৰত বিশেষ্য ৰূপৰ পিছত সম্বন্ধ নিৰ্দেশন ৰূপ এটা সংযোগ কৰি
 ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। যেনে— আতৈ পত্নি (৯১৩/৪৮১), দ্বীজবধু (৩৫০/২৮৩); —ইয়াত আতৈ (সম্বোধনবোধক
 ৰূপ) আৰু দ্বীজ (উপাধি) হৈছে বিশেষ্য ৰূপ।

বয়সৰ পাৰ্থক্য বুজাবলৈ মূল সম্বন্ধ ৰূপটোৰ পাছত -সৰু, -বৰ, -ডাঙৰ, -মাজু ইত্যাদি বিশেষণ ৰূপৰ
 প্ৰয়োগ দেখা যায়। উদাহৰণস্বৰূপে—

গুৰু-চৰিত-কথা : বৰজনা আতৈ (০২/১৬০), সৰুজন আতৈ (২/১৬০)

'গুৰু-চৰিত-কথা'ত ব্যৱহৃত সম্বন্ধবাচক শব্দসমূহ পুৰণি অসমীয়া সাহিত্যৰ বেছি ওচৰ চপা-আৰু শংকৰদেৱৰ
 সাহিত্যৰ প্ৰভাৱ পোৱা যায়। সম্বন্ধবাচক শব্দসমূহৰ প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত দেখা যায় যে— একেটা সম্বন্ধ ৰূপৰ কেইবাটাও

ৰূপ পোৱা গৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে—

জামাতা (০৬/১৬২), জমাই (০৮/১৬৩)

বোৱাৰি (৫৩০/৩৪১), বহাৰি (৩৯০/২৯৮), বধু (৯৬৯/৫০১)

দাদা (১২৯/১৯৯), দদা (১০৬/১৯৩)

—ইয়াত পুৰণি অসমীয়া সম্বন্ধবাচক ৰূপ প্ৰয়োগ বেছি হৈছে। যেনে—মমা (৬২৫/৩৭৮), ভাতিজ

(৯৪৯/৪৯৩), বহাৰি (৯৬৯/৫০১), ভৈয়াই (৩০০/২৬৪) ইত্যাদি।

ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা দেখা গৈছে— ‘গুৰু-চৰিত-কথা’ত সত্ৰীয়া সমাজ তথা ধৰ্মীয় আলাপ-আলোচনা

আৰু অসমৰ বৈষ্ণৱ ভক্ত সমাজৰ কথা স্থান পাইছে। শংকৰদেৱে নৱবৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ বাবে বিভিন্ন সাহিত্যৰাজি

আৰু নৃত্য-গীত-ভাওনা আদি নান্দনিক কলাৰো বসৰ সোৱাদো ভক্তসকলক দিছিল। গতিকে, উপসংহাৰত ক’ব পাৰি

যে— শংকৰদেৱৰ সকলোৰে বোধগম্য হোৱাকৈ আৰু ঈশ্বৰৰ প্ৰতি সন্মান জনাই সৃষ্টি কৰা ব্ৰজৱলী ভাষাৰ প্ৰয়োগ

তেওঁৰ পৰৱৰ্তী সময়ৰ শিষ্য-প্ৰশিষ্যসকলেও কৰিছিল। আমাৰ আলোচনাপত্ৰখনত শংকৰদেৱ আৰু তেওঁৰ পৰৱৰ্তী

সময়ৰ ৰচনাত সম্বন্ধবাচক শব্দৰ প্ৰয়োগ বিষয়টোৰ জড়িয়তে সেই সময়ৰ সমাজ আৰু ভাষাটোৰ বিষয়ে সুন্দৰকৈ

জ্ঞাত হ’ব পাৰি।

গ্ৰন্থপঞ্জী

গোস্বামী, হেমচন্দ্ৰ। *অসমীয়া সাহিত্যৰ চানেকি*। ১ম-৭ম খণ্ড। সম্পা.। দ্বিতীয় প্ৰকাশ। গুৱাহাটী: বাণী মন্দিৰ,

২০০২। প্ৰকাশিত।

চন্দ্ৰৱতী, মুকুল। *লুপ্তপ্ৰায় কামৰূপী শব্দ : উৎস আৰু প্ৰয়োগ*। প্ৰথম তাণ্ডৰণ। নলবাৰী : নৰ-বীণা প্ৰকাশ, ২০০২।

প্ৰকাশিত।

....। *গুৰু-চৰিত-কথা অধ্যয়ন*। দ্বিতীয় প্ৰকাশ। গুৱাহাটী : নৰ-বীণা প্ৰকাশ, ২০১২। প্ৰকাশিত।

দেৱী, প্ৰণীতা। *তিকা-বৰ্মীয় ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক অধ্যয়ন*। প্ৰথম প্ৰকাশ। গুৱাহাটী : প্ৰতিশ্ৰুতি প্ৰকাশন, ২০১৬।

প্ৰকাশিত।

নেওগ, ডিম্বেশ্বৰ। *নতুন পোহৰত অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী*। সপ্তম প্ৰকাশ। গুৱাহাটী : শুবনি প্ৰকাশ, ১৯৯৭।

প্ৰকাশিত।

নেওগ, মহেশ্বৰ। *গুৰু-চৰিত-কথা*। সম্পা.। চতুৰ্থ সংস্কৰণ। গুৱাহাটী : চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, ২০১২। প্ৰকাশিত।

পাঠক, কণিমা। *অসমীয়া ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক ৰূপ*। পিএইচ.ডি গৱেষণা-পত্ৰ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়, ২০২১ অপ্রকাশিত।

বায়ন, ভৰজিৎ। *অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী প্ৰথম খণ্ড*। দ্বিতীয় সংস্কৰণ। গুৱাহাটী : মা লক্ষ্মী পাৰলিকেচন,

২০১৩। প্ৰকাশিত।

শইকীয়া বৰা, লীলাৱতী। *অসমীয়া ভাষাৰ ৰূপতত্ত্ব*। দ্বিতীয় সংস্কৰণ। গুৱাহাটী : বনলতা, ২০১১। প্ৰকাশিত।

শৰ্মা, কনকচন্দ্ৰ। *কবিৰাজ মাধৱকন্দলী বিৰচিত ‘বামায়ণ’*। সংকলিত। দ্বিতীয় সংস্কৰণ। গুৱাহাটী : লয়াৰ্ছ বুক-ষ্টেল,